

HOMELESS ESTIMATION UNDER COVID 19

การประมาณการประชากรคนไร้บ้าน
ภายใต้สถานการณ์การระบาดของ
ของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

โดย
พศ.ดร.พีระ ตั้งธรรมรักษ์
ณัฐศุภณ ดำชื่น

การประมาณการประชากรคนไร้บ้าน

ภายใต้สถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

โดย ผศ.ดร.พีระ ตั้งธรรมรักษ์ และ ณัฐศุภณ ดำชื่น

จากสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่เรากำลังเผชิญอยู่นั้น ได้สร้างความสูญเสียอันร้ายแรงต่อชีวิต สุขภาพ ตลอดจนเศรษฐกิจทั่วโลก ประเทศไทยเองก็กำลังอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก เนื่องจากตัวเลขผู้ติดเชื้อและผู้เสียชีวิตยังคงเพิ่มขึ้น ตลอดจนกิจการ ห้างร้าน สายการบิน รวมทั้งหน่วยงานต่าง ๆ ล้วนต้องปิดเพื่อลดการแพร่ระบาดของเชื้อ สถานการณ์ครั้งนี้ไม่เพียงแค่วิกฤติการณ์ทางสุขภาพหรือเป็นเรื่องของโรคระบาดเท่านั้น หากแต่กำลังกลุกลามกลายเป็นวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจครั้งใหม่ที่คาดว่าจะรุนแรงไม่แพ้วิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในอดีตที่ผ่านมา ๆ มา

เมื่อหลายสัปดาห์ที่ผ่านมา เราเริ่มเห็นคนตกงานมากขึ้น เห็นแรงงานตัดสินใจเดินทางกลับต่างจังหวัด เพราะถูกเลิกจ้างกันเป็นจำนวนมาก ในยามปกติแรงงานเหล่านี้สามารถเช่าที่อยู่อาศัยได้เนื่องจากมีรายได้จากการทำงาน แต่เมื่อถูกเลิกจ้างเขาก็มีรายได้ไม่เพียงพอที่จะจ่ายค่าที่พักอาศัย ทำให้ต้องตัดสินใจเดินทางกลับบ้านเกิดของตน ประเด็นนี้น่ามาสู่ข้อกังวลว่า ในกรณีของคนที่ไม่ได้มีครอบครัวหรือภูมิลำเนาให้กลับ คนที่อาศัยอยู่เพียงลำพัง คนที่มีเงินเก็บไม่เพียงพอ คนที่มีหนี้สินต้องผ่อนชำระ หรือ คนที่ทำงานหาเช่ากินค่า จุดหมายปลายทาง (Destination) ต่อไปของพวกเขาจะเป็นที่ใด...

สิ่งที่เราไม่อยากจะเห็นที่สุด คือ สถานการณ์ดังกล่าว ทำให้เกิดคนไร้บ้านหน้าใหม่ (New Homeless) ในสังคมเพิ่มขึ้น เพราะการกลายเป็นคนไร้บ้านนับเป็นปลายทางที่เลวที่สุดของปัญหาสำหรับพวกเขา เนื่องจาก (1) ไม่มีรายได้ และ (2) ไม่มีครอบครัวหรือที่อยู่อาศัยคอยสนับสนุน ดังนั้นการที่มีคนไร้บ้านเพิ่มขึ้นแสดงให้เห็นว่าสังคมต้องมีปัญหาหนักมากทำให้สองเงื่อนไขนี้เกิดขึ้นพร้อมกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า จำนวนคนไร้บ้านเป็นดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจแบบหนึ่ง และเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าสังคมกำลังประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจและรายได้ขั้นรุนแรง

จากงานวิจัยเรื่องการพัฒนาตัวชี้วัดโอกาสในการเข้าสู่ภาวะไร้บ้าน ของ พีระ ตั้งธรรมรักษ์ และคณะ (2562) ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) คณะผู้วิจัยได้พัฒนาตัวชี้วัดความเปราะบางในการเข้าสู่ภาวะไร้บ้าน ซึ่งตัวชี้วัดดังกล่าวสามารถประมาณการ (Estimate) ได้ด้วยวิธีการทางเศรษฐศาสตร์ผ่านแบบจำลองทางเศรษฐมิติ (Econometric Model) โดยในทางเศรษฐศาสตร์แบบจำลองทางเศรษฐมิติเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพยากรณ์สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ ตลอดจนพฤติกรรมและการตัดสินใจของมนุษย์ ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาและประยุกต์ใช้กับกรณีของคนไร้บ้านได้เช่นกัน ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลของกลุ่มคนไร้บ้าน และกลุ่มคนเปราะบาง เพื่อพัฒนาเป็นแบบจำลองโอกาสในการเป็นคนไร้บ้าน (Homeless Probability Model) กล่าวโดยง่าย คือ สมการทางคณิตศาสตร์และสถิติอย่างหนึ่งซึ่งพอเราใส่ตัวเลขเข้าไปแล้ว ก็จะคาดเดาค่าบางอย่างออกมา

ตารางที่ 1: ผลการประมาณการคนไร้บ้านในกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2558

ประชากรคนไร้บ้านในกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2558 สำรวจโดย อนุสร พัทธ์ธานิน และคณะ (2559)	ประมาณการประชากรคนไร้บ้านจากแบบจำลอง
1,307 คน	1,484 คน

โดยนักวิจัยได้พยากรณ์จำนวนคนไร้บ้านในกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2558 ด้วยแบบจำลองที่พัฒนาขึ้นซึ่งพบว่า มีคนไร้บ้านในกรุงเทพมหานครทั้งสิ้น 1,484 คน ตัวเลขดังกล่าวมีแนวโน้มใกล้เคียงกับยอดสำรวจคนไร้บ้านในกรุงเทพมหานครจริงของ อนุสร พัทธ์ธานิน และคณะ (2559) ที่เจงนับได้ 1,307 คน ในปีเดียวกัน นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังได้พยากรณ์จำนวนคนไร้บ้านในกรุงเทพมหานครภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ จากการจำลองสถานการณ์ทั้งหมด 5 สถานการณ์ ได้แก่ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 การยกเลิกนโยบายเบี้ยยังชีพ การยกเลิกนโยบายสิทธิในการรักษาพยาบาล และการที่นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐสามารถเข้าถึงผู้มีรายได้น้อยทุกคน ซึ่งแบบจำลองพยากรณ์ว่าใน 4 สถานการณ์แรกจะส่งผลให้จำนวนคนไร้บ้านในกรุงเทพมหานครเพิ่มขึ้น ในขณะที่สถานการณ์สุดท้ายจะสามารถลดจำนวนคนไร้บ้านในกรุงเทพมหานครได้ ในกรณีนี้ทำให้เห็นได้ว่าแบบจำลองดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือการเตือนทางสังคมเพื่อคาดการณ์จำนวนคนไร้บ้านภายใต้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและนโยบายต่าง ๆ ได้ในระดับหนึ่ง แม้ว่าในเชิงตัวเลขอาจจะยังมีความคลาดเคลื่อน แต่ก็พอที่จะสามารถบ่งชี้แนวโน้มและทิศทาง (Trend) ได้

กลับมาที่สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในปัจจุบัน นับเป็นอีกวิกฤติการณ์หนึ่งที่เราคาดว่าจะส่งผลให้เกิดคนไร้บ้านเพิ่มขึ้น ดังนั้นทางคณะผู้วิจัยจึงได้ใช้แบบจำลองที่พัฒนาพยากรณ์ (Estimate) จำนวนคนไร้บ้าน โดยอ้างอิงภาวะเศรษฐกิจจากการพยากรณ์เศรษฐกิจของหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย (Bank of Thailand) ธนาคารโลก (World Bank) และ ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ (EIC) ซึ่งผลการพยากรณ์แสดงดังตารางที่ 2 ด้านล่าง

**ตารางที่ 2: การประมาณการประชากรคนไร้บ้าน
ภายใต้สถานการณ์การระบาดของ ไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)**

สถานการณ์	จำนวนคนไร้บ้านในกรุงเทพมหานคร ก่อนเกิดสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)*	ประมาณการจำนวนคนไร้บ้านในกรุงเทพมหานคร หลังเกิดสถานการณ์การระบาดของ ไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)	อัตราการเปลี่ยนแปลง
สถานการณ์ที่ 1: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2563) พยากรณ์ว่า เศรษฐกิจหดตัว 5.3 %	1,307 คน	1,688 คน	เพิ่มขึ้น 29.15 %
สถานการณ์ที่ 2: World Bank (2020) พยากรณ์ว่า เศรษฐกิจหดตัว 3 - 5 %	1,307 คน	1,595 - 1,675 คน	เพิ่มขึ้น 22.03 - 28.15 %
สถานการณ์ที่ 3: ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ (EIC) (2563) พยากรณ์ว่า เศรษฐกิจหดตัว 5.6 %	1,307 คน	1,701 คน	เพิ่มขึ้น 30.14 %

ที่มา: ประมาณการโดยแบบจำลองโอกาสในการเป็นคนไร้บ้าน (Homeless Probability Model) (พีระ ตั้งธรรมรักษ์ และคณะ, 2562) หมายเหตุ: *ประชากรคนไร้บ้าน (พื้นที่กรุงเทพฯ) ณ ปี พ.ศ. 2558 สํารวจโดย อนรรฆ พิทักษ์ธานิน และคณะ (2559)

การประมาณการแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของคนไร้บ้านจากพิษของไวรัสโคโรนา 2019 นักวิจัยได้ใช้ตัวเลขการประมาณการณ์เศรษฐกิจจากธนาคารแห่งประเทศไทยที่ประมาณการณ์ว่าเศรษฐกิจหดตัวที่ร้อยละ 5.3 เมื่อนำมาประมาณการผ่านแบบจำลองโอกาสในการเป็นคนไร้บ้าน พบว่า คนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพฯ จะเพิ่มขึ้นร้อยละ 29.15 หรือเพิ่มเป็น 1,688 คน เช่นเดียวกับข้อมูลการพยากรณ์เศรษฐกิจของ World Bank และศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ (SCB EIC) ที่คาดว่าเศรษฐกิจของประเทศไทยจะมีการหดตัวที่ร้อยละ 3 – 5 (World Bank) และ 5.6 (SCB EIC) ทำให้ตัวเลขการประมาณการณ์คนไร้บ้านในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ เพิ่มขึ้นร้อยละ 22.03 – 28.15 และ 30.14 หรือเพิ่มเป็น 1,595 – 1,675 คน และ 1,701 คน ตามลำดับ

ทั้งนี้จากหลักของการประมาณการณ์ที่ว่า ความจริงจะมีค่าเท่ากับสิ่งที่คาดการณ์บวกด้วยความคลาดเคลื่อน ($Actual = Estimated + Error$) ดังนั้นตัวเลขที่แบบจำลองพยากรณ์อาจจะไม่ได้ทำนายออกมาแม่นยำร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่สิ่งที่เราได้รับจากแบบจำลอง คือ สัญญาณเตือน (Early Warning Signals) ทางเศรษฐกิจและสังคม ที่แสดงให้เห็นในทิศทางเดียวกันว่า ภายใต้วิกฤติการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) นี้ เรากำลังจะมีคนไร้บ้านเพิ่มมากขึ้น เพื่อที่เราจะได้หาแนวทางในการป้องกัน (Prevention) ไม่ให้ “คน” ต้องกลายเป็น “คนไร้บ้าน” ตลอดจนเตรียมมาตรการรับมือในการช่วยเหลือเยียวยา หากเขาต้องกลายเป็นคนไร้บ้าน เพื่อสนับสนุนให้เขากลับคืนสู่สังคมได้ในระยะเวลาอันสั้น

รายการอ้างอิง

- ธนาคารแห่งประเทศไทย (2563). *สรุปประมาณการเศรษฐกิจและเงินเฟ้อ*. สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2563 จาก www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/MonetPolicyComittee/MPR/Pages/default.aspx
- พีระ ตั้งธรรมรักษ์, เจนนิเฟอร์ ชวโนวานิช, นิชาภัทร ไม้งาม และ ณิชฐ์ศุภณ ดำซิ่น (2562). *การพัฒนาตัวชี้วัดความเปราะบางในการเข้าสู่ภาวะไร้บ้าน และตัวชี้วัดความพร้อมในการตั้งหลักชีวิตเพื่อกลับคืนสู่สังคมของคนไร้บ้าน*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ: กรุงเทพฯ
- อนรรฆ พิทักษ์ธานิน และคณะ (2559). *การสำรวจข้อมูลทางประชากรเชิงลึกของคนไร้บ้านในเขตกรุงเทพมหานครและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ: กรุงเทพฯ
- ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ (EIC) (2563). *EIC ปรับลดคาดการณ์ GDP ไทยปี 2020 เป็นหดตัวที่ -5.6% ต่ำสุดนับจากวิกฤตต้มยำกุ้งปี 1998 จากเศรษฐกิจโลกที่เข้าสู่ภาวะถดถอย มาตรการปิดเมืองของไทย และจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มลดลงมากและฟื้นตัวล่าช้า*. สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2563 จาก <https://www.scbeic.com/th/detail/product/6742>
- World Bank (2020). *World Bank East Asia and Pacific Economic Update, April 2020: East Asia and Pacific in the Time of COVID-19*. Washington, DC: World Bank. สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2563 จาก <http://hdl.handle.net/10986/33477>

ประวัติผู้เขียนโดยสังเขป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีระ ตั้งธรรมรักษ์

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สาขางานวิจัยที่สนใจ เศรษฐศาสตร์พฤติกรรมและการทดลอง ความยากจน และเศรษฐศาสตร์สุขภาพ

ณิชฐ์ศุภณ ดำซิ่น

นักศึกษาเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมและการทดลอง สนใจทำวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ และพยายามทำความเข้าใจระบบการเมือง สังคม และวัฒนธรรม
สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทจากคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำลังทำวิจัยกับทีม SIAM lab